లాజరస్

౧

"భోజనకాలే సీతారామ స్మరణ గోవిందా గోవింద":—

రామయ్యగారు సప్తాహం మొదలు పెట్టినారు. సప్తాహమల్లా దోసయజ్ఞంగా మార్చారు. గడ్డం పెంచటానికి ప్రారంభించారు. యజ్ఞం ఆరు నెలలకు కానిముగియదు. బ్రాహ్మణులు పంక్తులుతీర్చికూర్చున్నారు. వర్తకులు బియ్యం నెయ్యి బండ్లతో తోల్తున్నారు. వ్యవసాయదారులు గుమ్మడికాయలు తెచ్చి పోగుచేస్తున్నారు. అగుట్లు కొండంతైనవి. రామయ్యగారి పేరు వారి గడ్డంతోపాటు గ్రామం గ్రామం పాకిపోతున్నది. ఈసంగతి విన్నవూళ్ళవాళ్లంతా రామయ్యగారికి మొక్కుబళ్లు చెల్లిస్తున్నారు. ఊరంతాపందిరి వేసినారు. ఇళ్లన్నీ గంగాళాలు చేశారు. రామయ్యగారిభార్యామెళ్లోనున్న పసుపుకొమ్ము, మంగళసూత్రంలోని పసుపు లోహాన్ని వెళ్లి, ఆశ్రయించినది. మంగళ సూత్రంతోపాటు చేతికి గాజులు చేయిస్తేనేగాని పీటమీద కూర్చోనని పంతం గట్టింది. వెంటనే రాముడి యనుగ్రహం గాజులుగా మారింది. బ్రాహ్మణులు భోజనం చేస్తున్నారు భోజనాలు అరిగేటట్లు గోవిందలు కొట్టుతున్నారు. ఇదిపందిట్లో వ్యవహారం.

ఇకపందిరి బయట యెట్లావుందో చూద్దాం. చెట్టుక్రింద వీరడు పండుకొని యున్నాడు. వాడి చుట్టు వాడిపిల్లలు పెండ్లాము యేడుస్తున్నారు. లోపల గోవిందలేమి? బయట యేడ్పులేమి? లోపల సంతోషముతో పూర్ణపుండల వడ్డనలేమి? బయట దుడ్డు కఱ్ఱల వడ్డనలేమి? వీరడు మీదరెండు దద్దురులు కనబడుచున్నవి. వాడు శుష్కించిన దేహముతో గద్గద స్వరముతో నిట్లు ప్రసంగించెను. "నాగ నేను నాగలోకము వెళ్ళుచున్నాను. మెతుకుచూచి మాసమయినది. మానవకోటిలో నొక్కడైనను మనకుపట్టెడన్నము పెట్టువాడు కనుపడలేదు. నీవుమనకుటుంబమునకు పెద్దవు. నీతల్లినితమ్ములను యెట్లుపెంచెదవో తెలియకున్నది. సంఘము నిన్ను చేరనివ్వదు. పుల్లిస్తరాకు కూడు తిందమన్న కుక్కలు చేరనీయవు. ఇచ్చట గొప్ప సంతర్పణ జరుగునుగదా విస్తరాకులు కొల్లగా దొరకునని యాశతో వచ్చితిని. కానియీలోపుగా నేనుమిమ్ములను విడువవలసిన కాలము వచ్చినది. దేవునికి మనమేమి యపకారము చేసితిమి? పిల్లులను లోపలికి రానిత్తురుగాని మనజాతి మనను వారలోనికి రానివ్వరు. మీరు అన్నమని యేడ్వ పట్టలేక పందిరి వద్దకు వెళ్ళితిని— అన్నముకుబదులు దెబ్బల వడ్డనజరిగె. ఇట్టి మృత్యుతుల్యమైన యీదెబ్బ కొట్టిన యాతనికి కృతజ్ఞుడను. నాయూపిరి తీయుదెబ్బ నన్నుకొట్టి మీకష్ట పరంపర చూడకుండ చేసె. ప్రేయసీ పిల్లలను చూచుకొనుము. నాసంఘ సోదరులకువిశాల హృదయమును భగవంతుడిచ్చుగాక. తనయా! నాతెలపట్టుకొనుము"—

౨

నాగడు పసివాడైనను ధీమంతుడు—ధైర్యశాలి. పెత్తనభారమువహించి కర్తవ్యమాలోచించుచుండెను. "నాతండ్రికి పిడికెడన్నమివ్వలేక గోవిందలు కొట్టు నీసంఘము నిర్మూలము చేయుటెట్లు, భగవంతుడందరికి సమానుడు కాడా! లోపల రామయజ్ఞమేమి వెలుపల తిండిలేక నాతండ్రి చచ్చుటేమి? ఈదేవునికి బుద్ధిలేదు. లోపలజేరి గుమ్మడికాయలుగతుకుచు నాతండ్రి మొఱవినక ప్రాణములు తీసెను. మాదేవుడికి మతిపోయినది" యనియేమేమోయనుకొనుచుండ "నిజము కుమారా! నిజము. మీదేవుడికి మతిలేదు. కానిమా

దేవుడు మాకిచ్చినాడు. అతని నేను జోకొట్టెదను. నాయొద్దను న్నావా? ఏమేల యేడ్చుచుంటివి?" అనియొక క్రైస్త వారాధకుడు యడుగ తనతండ్రిని దహనము చేయుటకు చేత గుడ్డిగవ్వకూడ లేక విలపించుచుంటినని చెప్పె. అంత నాయారాధకుడు ధైర్యము చెప్ప ఉత్తరక్రియలను నవరసుచేత బెట్టిముందు పోషణభారము తాను వహించెదనని చెప్ప నాగడు విశ్వాసపూరిత బాష్పములచే యారాధకుని పాదములకడిగి యీదాసునికి యిప్పటినుండి తనకే దేవుడని నిశ్చేష్టుడయ్యె.

౩

కళింగ పట్నం. గొప్ప బస్తి. ఊరా చెన్న పట్టణమంత పెద్దది— సముద్రతీరం. పెద్ద పెద్ద మేడలు, పెద్దపెద్దవిహార స్థలాలు పట్నంయొక్క గొప్ప తనం చెప్పకయే చెప్పుచున్నవి. సముద్రం అంచున పెద్దపెద్ద మేడలు కలవు, సముద్రుడు కరటాలచేత యీ మేడలలో యుండేవారికి తీవ్రమైన సందేశము పంపిస్తున్నాడా యన్నట్లు కరటాలు గోడల వద్దకు విశ్రాంతి లేకుండ వస్తూపోతూ వున్నవి. అందులో యొక మేడలో లాజరసు కాపురమున్నాడు. అయన కొకతల్లి, భార్య, ముగ్గురుపిల్లలు. ఆయన ఆపట్టణానికి కమిషనర్. 4500—0—0 జీతం పుచ్చుకుంటున్నాడు. గొప్పదాత, న్యాయప్రభువని పేరుపడసినాడు, ఆసమయములో గాంధిమహాత్ముని సహాయ నిరాకరణోద్యమము వచ్చినది. కళింగ పట్టణం సహాయ నిరాకరణానికి ముఖ్య స్థానమయినది. రోజుకు 300 మందిచొప్పున జైలుకు వెళ్ళుతున్నారు [illegible] పంపేదిలాజరసుగారే. ఒక రోజున లాజరసు గారి విధంగా సంతాపపడటం [illegible] పంపినాను! వారు చేసినదేమి! దేశభక్తిప్పు— దేశ భక్తి చూపినవారిని జైలుకు పంపి గవర్నమెంటు వారి [illegible] తినుచుంటున్నాను. [illegible] అన్నం [illegible]! [illegible] సంఘమున్న [illegible] ఏమి? ఇది [illegible] స్వరాజ్యం [illegible]! ఇటి స్వరాజ్యమిచ్చిన మా పంచముల గతియేమి? దేవుడు న్యాయము పరిపాలిస్తున్నాడు [illegible] పాపం చేసుకున్న వాళ్ళు అనుభవించి మొక్కుడిది! తంత్రి! నిన్ను పెట్టిన కష్టములు వీరిని పట్టికుడుపుతున్నవి. సంఘము వారు చేసిన పాపములు సంఘము వారనుభవించెదరు. దేశము నుత్యజించుట నాకు ధర్మమా? ధర్మము కాకేమి? దేశము నన్ను త్యజించిన [illegible] నే నేల దేశమునుత్యజించ కూడదు. ధర్మసందేహం నన్ను బాధించుచున్నది."

౪

లాజరసు ముఖము వికాసము తప్పి వెలవెల పోరుచుండెను. పూర్వపుచిరునవ్వు తెచ్చుకొన్నను కనుపించుటలేదు. పరాధీనముగా ప్రసంగించుచుండెను. ప్రతిరోజు 11 ఘంటలకు కోర్టుకువచ్చువాడానాడు 1 ఘంటకు వచ్చెను. కమీషనరుగారు రాగానే ముందటికేసు పిలువబడెను. రామయ్య చేతిసంకెలలతో న్యాయమూర్తి యెదుట నిలువబడెను. రామయ్య నెక్కడనో చూచినట్లు న్యాయమూర్తి కితోచెను. కాని ముద్దాయి యెవరో తెలియలేదు. రామయ్యా న్యాయమూర్తిని చూడగానే గుర్తించెను. తన ప్రథమ రామయ్యా జ్ఞప్తికివచ్చెను. ఆనాడు జరిగిన దారుణ మరణం కన్నులబడెను. తనకొకవిధమైనపశ్చాత్తాప ముకలుగజొచ్చెను! పశ్చాత్తాపముతో పాటు నూతన వికాసము ముఖమున పొడమెను. న్యాయమూర్తి విస్మితుడయ్యెను, రామయ్య పశ్చాత్తాపముచే నేడువ జొచ్చెను. న్యాయమూర్తి యేడుపునకు కారణమడిగెను. రామయ్యయిట్లు చెప్ప దొడంగె. "మహాప్రభూ! నేను నేరస్థుడను. నేను పాపిని. రామయజము లచే లక్షలు గణించి యీపట్నములో గొప్ప మేడలలోని తూగుటుయ్యాలలలో యూగుచున్నను. [illegible] సర్ బిరుదముల చూరగొన్నాను. [illegible]డనై తనుయొనుట మున్న [illegible] గాలిస్నినాను. దైవవశమున నట్లుజరుగలేదు. ఆనాడు నొక బీదవానిని కొట్టిచంపినాను. పల్లెటూరగుటచే కేసుకాలేదు. [illegible] సూత్రధారి అనుమానము భూపుడును నా పాపములవిచారించ [illegible] మానసంఘము పతితమైనది. నీతిబాహ్యమైనది. [illegible] కారపూరితమైనది. అందువన కానిసత్యము సంగ్రాప్త మైనది. తనవారిలో నొక కులమును పంచములని

వేరు బెట్టి బహిష్కరింపుటచే తాము ప్రపంచముం దంతట బహిష్కరింపబడినారు. నేనుతరింప పూర్ణ సంకల్పముతో నా రెండులక్షల యాస్తిని పంచములకు మనః పూర్వకముగా నిచ్చుచున్నాను. పాపపరిహారార్థము వీరన్నకు 50000 రూపాయల నిచ్చుచున్నాను. నా శిక్షానంతరం నేను మహాత్ముని పాదములు బట్టి దేశసేవ జేసెదను. నేను తమశిక్షకు సిద్ధముగా నున్నాను. దేవుడు తమను రక్షించుగాక " లాజరసు విశ్చేష్టితుడయ్యె. పదినిముసములకు తెప్పరిల్లి జూచునప్పటికి వీరన్న క్రీస్తు మహానీయుని రూపమున కన్పడె. హైందవులు పాప పరిహారార్థము మహాత్ముని యధ్వర్యము క్రింద జైలుకు వెళ్లుచున్నారు. త్యాగములో ముక్తి కలదు. నీవు ముక్తి నొందవలెను [illegible] అంతట లాజరసు పీఠమునందు నుండి దిగి రామయ్యను కౌగిలించుకొని యిట్లనియె. ఈరోజునుండి మనము సోదరులము. మహాత్ముని యనుచరులము. ఈ ప్రాణములు దేశవిముక్తికై యర్పించెద. మానవునికి భక్తియే ముక్తి "

గాంధి మహాత్మునికి జై

(భానుడు.)

——:o:——

కాదంబరి

(గతసంచి కొను బంధము.)

బాణభట్టు కథారచన కుపక్రమించినను, భాషా గౌరవమును నష్టమొనర్చి కథాభాగము నెచ్చటను ముందునకు దీసికొనిపోలేదు. రాజునకు ఛత్రధారివలె వెనుక వెనుకనే సంస్కృత భాష కాతడీకథ నుండునట్లు చేసెను. భాషయందలి రాజమర్యాద యతిశయించు కొలదీ కథయొక్క ప్రయోజనము కూడ కొంతకలదు. కావున నే దాని యాశ్రయము గ్రహింప బడినది. లేకున్నచో [illegible] లేకుండిరి.

[illegible] యొక్క బహిర్భాగము యథోచితముగ స్వల్పముచేయబడినను [illegible] యొక్క పరిమాణము సరిగ నుండజాలదు. మన దృష్టిశక్తివలెనే కల్పనా శక్తియు సీమాబద్ధమై యున్నది. దూరవస్తువు సమీపవస్తువువలె వాస్తవరూపమున వ్యక్తము కాజాలదు. ఈకారణము చేతనే కవులును శిల్పులును నేయంశమును తాము ప్రధానరూపమున ప్రదర్శింప నెంతురో దానిని విశేష రూపమున నన్నిటికిముందు నుంచి శేషాంశముల నటునిటు ననుమాన [illegible] నుంచెదరు. కాని కాదంబరీ రచయిత ప్రధానాప్రధానాంశములను పక్షపాతము లేకుండ సమాన రూపమున నుంచ సంకల్పించినట్లు తోచెడిని. ఇందువలన కథయొక్క [illegible] లేదు. [illegible] లేదు. [illegible] నదియత్యంత సుందరమును శ్రుతిమధురమునై యున్నది. కథాంశము